

Inhoud

Dank u Lord Ponsonby 7

1. Wij willen geen oorlog 11
2. Het andere kamp is de enige verantwoordelijke voor de oorlog 18
3. De vijandelijke leider lijkt op de duivel (of de 'griezel van dienst') 38
4. Wij verdedigen een nobele zaak, geen particuliere belangen 50
5. De vijand begaat bewust wreedheden; wij onopzettelijke blunders 70
6. De vijand gebruikt illegale wapens 89
7. Wij lijden zeer weinig verliezen, de verliezen van de vijand zijn enorm 105
8. Kunstenaars en intellectuelen steunen onze zaak 111
9. Onze zaak is heilig 129
10. aan onze propaganda twijfelt, is een verrader 136

Van Lord Ponsonby tot Jamie Shea 152

Noten 159

Dank u Lord Ponsonby

Toen de Université libre de Bruxelles mij de cursus ‘historische kritiek’ toevertrouwde, raadde professor Stengers, bij wie ik mijn opleiding had gevolgd, mij ten stelligste twee werken aan als bedlectuur, maar ook als basis voor deze cursus.

Het eerste boek was er een van Jean Norton Cru over het fenomeen getuigenissen. De auteur plaatste heel wat vragen bij de verhalen van ooggetuigen in oorlogstijd.¹

Het tweede was het verontrustende boek van Arthur Ponsonby, dat in 1928 in Londen was uitgegeven onder de titel *Falsehood in Wartime*.²

De auteur is zelf een fascinerend man, die enige aandacht verdient. Zijn bedenkingen over de oorlogspropaganda tijdens de Eerste Wereldoorlog hebben mij erg gestimuleerd en liggen – bijna een eeuw later – aan de basis van dit boekje.

Arthur Ponsonby (1871-1946) is een telg uit een vooraanstaande Britse familie. Deze baron ziet het levenslicht in Windsor Castle, want zijn vader is niemand minder dan de privésecretaris van *queen* Victoria.

Na studies in Eton en Oxford – zoals dat in die kringen hoort – stapt hij in de Britse diplomatie. Later wordt hij afgevaardigde van de liberale partij (erg gedurfd op dat ogenblik!) in het House of Commons.

Hij staat in 1914 vijandig tegenover een deelneming van Groot-Brittannië aan de oorlog en sluit zich aan bij Labour (wat allesbehalve normaal is voor een aristocraat van die

tijd!). Hij wordt vertegenwoordiger van de Britse socialisten in het Lagerhuis en later in het Hogerhuis.

Hij wordt opgenomen in de Labourregeringen en wordt onder meer onderstaatssecretaris van Buitenlandse Zaken en minister van Transport. Later leidt hij de oppositie van Labour in het Hogerhuis.

Als Labour zich in 1940 aansluit bij de Union sacrée, blijft Arthur Ponsonby trouw aan zijn pacifistische overtuiging en breekt hij met zijn partij.

In oktober 1914 had hij samen met drie vooraanstaande liberalen (Norman Angell, Edmund D. Morel en Trevelyan) en Labourleider Ramsay MacDonald de Union of Democratic Control opgericht. Deze organisatie stelde zich tot doel een permanente publieke controle uit te oefenen op het buitenlandse beleid van Groot-Brittannië. Ondanks de vervolgingen waaraan de leden waren blootgesteld,³ publiceerde de Union tijdens en na de Grote Oorlog pamfletten, waarin de officiële propaganda van de Britse regering werd bestreden. De actie van deze unie werd ook naar het buitenland verlegd, via het maandelijks tijdschrift *Foreign Affairs* dat als ondertitel *A Journal of International Understanding* meekreeg.

De Union of Democratic Control (UDC), waarvan Arthur Ponsonby een van de stichters was, werkte in Frankrijk nauw samen met de zusterorganisaties Société d'études sur la guerre en Union populaire pour la paix. Ze had onder meer de publicatie gepatroneerd van het werk van Georges Demartial *Comment on mobilisa les consciences*.⁴

Arthur Ponsonby⁵ is een pacifist, die uiteraard niet ontkennt dat oorlog de gelegenheid is voor talloze gruweldaden,

geweld en barbaar. Maar in zijn boek legt hij vooral de nadruk op het ontrafelen van een reeks leugens, die tijdens de Eerste Wereldoorlog werden bedacht en gepropageerd, om diverse lagen van de bevolking aan te zetten tot verontwaardiging, afschuw en haat en dus om de passies van het volk aan te wakkeren om in het Groot-Brittannië van toen, waar de legerdienst nog niet verplicht was, voldoende vrijwilligers te rekruteren.

Hij beschrijft de leugens die in Duitsland, Frankrijk, de Verenigde Staten en Italië werden verspreid, maar vooral wat hij vanuit zijn positie in Groot-Brittannië had kunnen analyseren, waar de officiële propagandadienst werd geleid door Lord Northcliffe.

Arthur Ponsonby heeft enkele essentiële mechanismen van de oorlogspropaganda beschreven, die in tien 'geboden' kunnen worden samengevat.

Ik heb deze tien 'geboden' gsystematiseerd in tien hoofdstukken, die de draad vormen van dit werk. Bij elk van deze elementaire principes van de oorlogspropaganda heb ik willen aantonen dat ze niet alleen werden gebruikt tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ze duiken regelmatig op bij de oorlogvoerende partijen, zelfs tijdens zeer recente conflicten.

Het is niet mijn bedoeling de zuiverheid van de intenties bij de enen of de anderen na te gaan. Ik ben niet op zoek gegaan naar wie de waarheid vertelt en wie liegt, wie te goeder trouw is en wie niet. Mijn enige bedoeling is de principes van de propaganda te illustreren, die unaniem worden gebruikt en er de mechanismen van te beschrijven.

Ook al valt een en ander makkelijker op bij ‘warme’ oorlogen, de ‘koude’ of ‘lauwe’ oorlogen passen even goed de oude, gemakkelijke en erg efficiënte principes van Ponsonby toe ...